

BIĆ (899) *vb impf*

inf bić (197). ◇ *praes 1 sg* biję (45). ◇ *2 sg* bijesz (25). ◇ *3 sg* bije (118). ◇ *1 pl* bijemy (1). ◇ *2 pl* bijecie (5). ◇ *3 pl* biją (88). ◇ *praet 1 sg m* biłem, -m bił (14), ja bił (1); biłem, -m bił: ja bił *ZapWar* (11 : 1). ◇ *2 sg m* biłeś, -ś bił (5). ◇ *3 sg m* bił (61), bił (1) *KolakCath*, jest bił (1) *LibMal* 1544/93 v. f biła (7). n biło (2). ◇ *1 pl m pers* -chmy bili (2). ◇ *2 pl m pers* -ście bili (1). ◇ *3 pl m pers* bili (84), bili są (1); bili: bili są *OpecŻyw* (19 : 1). *subst* biły (7). ◇ *fut 1 sg m* bić będę (2) *OrzList*, *CzechRozm*, będę bił (1) *KrowObr*. ◇ *2 sg m* będziesz bił (3). ◇ *3 sg m* będzie bił (3) *PatKaz III*, *BibRadz*, *Strum*, będzie bić (1) *BielKom*. f będzie biła (1). n będzie biło (1). ◇ *1 pl m pers* bić będziemy (2), będziemy bić (2), bić będziemy (1); bić będziemy *RejZwierc*; będziemy bić *Leop*, *BielKron*; bić będziemy: bić będziemy *SarnStat* (1:1). *subst* będziemy biły (2). ◇ *2 pl m pers* bić będziecie (1). ◇ *3 pl m pers* będą bić (5), bić będą (5); będą bić *RejFig*, *BibRadz*; bić będą *RejZwierc*, *KochOdpr*, *WujNT*; będą bić : bić będą *RejPos* (1 : 1), *SarnStat* (2 : 1). ◇ *imp 2 sg* bij (25). ◇ *3 sg* niech bije (2). ◇ *2 pl* bijcie (15). ◇ *3 pl* niech biją (3). ◇ *con 1 sg m* bych bił (2) *BielKron*, *ModrzBaz*, bym bił, biłbym (2) *CzechRozm*, *GostCasł*. ◇ *2 sg m* byś bił (1). ◇ *3 sg m* by bił, biłby (18). f by biła (1). ◇ *1 pl m pers* bychmy bili (1). ◇ *3 pl m pers* by bili, biliiby (18). *subst* by biły (1). ◇ *con praet 3 sg m* biłby był (1). ◇ *impers praet* bito (17). ◇ *con* by bito (6). ◇ *part praes act* bijąc (87), bijąc (2), bijący (1) *SarnUzn* D4; bijąc *Mącz*; bijąc : bijąc *BibRadz* (3 : 1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Uderzać, chłostać, zadawać razy; karać; verberare Mącz, Calep, Cn; batuere, caedere, ferire, mulcare, vapulare Mącz, Cn; plectere Mącz, Calep; adfligere, depalmare, deverberare, flagellare, fodere, icere, plangere, quassare Mącz; colaphizare, converberare Calep; pinsere, tundere Cn (391)* : Drudzy mu oczy zawiązali/ a tam bez lutości bijątz mowili *OpecŻyw* 114v, 126, 136v; *MetrKor* 40/813; *FalZioł* V 76v; *WróbŻółt* cc; Czáfem proflą czáfem chcą bić *RejRozpr* D4v; *RejKup* b8v; *GliczKsiąż* Iv; Káždy więc chce vkázác iz vmie pochlebić/ A nie tylko przekázác/ ále by mógł y bić. *RejWiz* 122, 47v, 130v; *Leop Luc* 22/63; *RejFig* Bb5; *RejZwierc* 24; *BibRadz Eccli* 16/11; *BielKron* 124; *Fustuarius*, *Harumpálcatnik* który rad ná ludziech kiyá odchodzi [!]/ to yeft biye. *Mącz* 141c; *Plagiosus*, Który rad biye/ *Morderskiego* przirodzenia. *Mącz* 302c, 484b [2 r.], 509b; *GórnDworz* Bb3; *BiałKat* 131; Bo iefliże ná nas woła Pan Nie biy/ tedy to iefť leguczki zakon/ á práwie łákkáwe przeftreżenie/ ábowiem cie thez áni bić áni fadzác nie będą *RejZwierc* 256, 75, 239, 262v, Aaa4v; *BudBib* 3.Reg 20/38; *BudNT Luc* 22/63, *Act* 18/17; *CzechRozm* 239 [2 r.]; choćiaby kto bronią drewniáną/ choćia żelázną/ ábo kámieniem ręcznym/ ábo ręką bliżnego nieprzyaciélfkie bił/ ták izby vmárł/ tedy ten co bije/ zá mężoboycę ma być policzon y ná gárdle fkarán *ModrzBaz* 78v, 70v [2 r.]; y vderzył go y gonil: bijąc ták długo/ áfz mu fię kiy ná trzy części fpadał. *SkarŻyw* 509, 459; *KochPieś* 20; *PudłFr* 56; *ArtKanc* D12v; *Calep* 256a, 1111b; *GrabowSet* S3v; *RybGęśli* B2v; *SiebRozmyśl* H2, H3v, K3v; *PowodPr* 68; *CiekPotr* 76; *KlonWor* 81.

bić kogo, co (275): Iakom ya onego nyebył na dobrowolney drodze w wyelgyey voly *ZapWar* 1540 nr 114, 1507 nr 1980, 1513 nr 2118 [2 r.], 1520 nr 2251, 1533 nr 2577, 2578 (17); Owaćiem rátay przybieżał/ Aby roboty obeżrzał: Y hnet począł bić iednego/ Niewolniká páná fwego. *BierEz* A3v, A3v, C4, D2v, Ev, G2v (9); A tak fie pińmo prorotzkié napelnilo: Bili fą czeluftz moię nakármieni fą

mąk moijch. *OpecŻyw* 109v; Iezuła gdy tako bez milofierdziá dlugo bili/ ieden tamo przyfkoczywłfy iál ijm laiatz rzekátz *OpecŻyw* [127], 107v, 108, 109v [2 r.], 110, 111v (21); *MetrKor* 40/812, 822; Iezu ktorys łoterfskimi rękoma za łzję polziykować y vfta naflodłze dopuścił bić. *TarDuch* C3, A7, C3, [C4]; *FalZioł* IV 21a, V 77; *BielŻyw* 47, 81; *LibMal* 1544/93v; *SeklKat* I2; *RejKup* P; DAwna y fthára przypowyesć myędzy ludźmi o karányu á powłcyagányu dzyatek thá vroflá/ że nigdy dobrego nye biyá áni go trzebá bić *GliczKsiąż* F6, F8, N7v; *GroicPorz* b4, l4v, tv, xv, kkv; *KrowObr* 93v [3 r.]; *RejWiz* 102, 104, 181; *Leop Ex* 2/11, 13, *Lev* 24/17, *Is* 27/7, *Luc* 22/64; Ráćzcie zyeść ten ostátek/ áby nas nie bili. *RejFig* Aa6, Cc6v [2 r.]; *RejZwierz* 113, 114, 128v; A przetożem ie sfukał y przeklinałem ie/ á niektore znich biłem y rwałem zá łeb *BibRadz Neh* 13/25, *Ex* 5/14, 16, *Num* 22/23, 25, 27 (15); *OrzRozm* H3; Tego też czáfu w Meldzie/ w Fráncufkiewy žiemi ludzi o luterstwo niektore palono/ drugie bito/ drugie wypędzano precz. *BielKron* 228, 9v, 15v, 28, 42v [4 r.], 105 (21) 23d, 141c, 316d, 320b; *RejAp* 91; *GórnDworz* S8v; O Boże nie day tego/ ábych ia miał bić ciáło mego miłego oycá też y martwe. *HistRzym* 101v, 34, 71, 126; *RejPos* 292v, 336 [2 r.]; Ná ofátetek nie máią/ nád kimby fie mścili/ Iedno by żony fwoie/ opiwłzy fie bili. *BielSat* [I4] [*idem BielSjem* 14], L3; kiedyby mi brátá ábo przyiacielá bito/ álbo dom fpalono/ ábo wybrano/ thedy y tego ielzće nie mam żáłowác álbo fie o to gniewác? *RejZwierz* 76v, 34, 80v [2 r.], 95v, 99v, 189, 222, 256; *BielSjem* 14, 22, 25; *BudBib Deut* 22/18, 3. *Reg* 20/36; A nákrwłzy go/ bili iego oblicze/ y pytáli go/ mowiac: Prorokuy/ kto ielst kto cię bije? *BudBib Luc* 22/64-5, *Matth* 24/49, 26/51, *Mar* 12/5, 2. *Cor* 10/20, *Hebr* 12/6; *Strum* E4, E4v, K4; Ielzće/ miał też być przed tym ktoby go bił ták milczącym/ iáko owcá przed tym ktory iá ftrzyże. *CzechRozm* 234, 228, 231, 232v, 237v [2 r.], 239; Nieoddalay od dziećięciá twego kárności: Ielli go vderzyłz rozgá nieumrze/ ty go bijelz/ á dużę iego z pieklá wybawialz. *ModrzBaz* 11, 7v, 32v, 63v, 70v, 78v, 79; *SkarJedn* 137; *KochPs* 5; Częłto prośilá ktorey síoftry/ áby iá chwoftálá afz do krwie: ktore ácz niechciály/ ale iey prośbami zniewolone/ biły iá famy nád nią płácząc. *SkarŻyw* 160; áby Witulá y Modestá y Krefcencyá ná kátowniey rościagniono/ y bito/ y želázmi tágano. *SkarŻyw* 553; Miłtrzu miły/ ieśli wola twoiá/ prośę cię biy mię wdruhá ftronę/ boć iulz máło co ná lewe vcho dołtyłz. *SkarŻyw* 570, 21, 46, 58, 62, 70 [2 r.] (51); *CzechEp* 21, 51; *KochFr* 59; *WerGość* 252; *WerKaz* 304; *ArtKanc* O15; *Calep* 613b; *OrzJan* 45; *LatHar* 695, 699, 712, 721 [2 r.], 730; Y bili głowę iego trćiną: y plwáli nań. *WujNT Mar* 15/19; Zadnego nie biyćie áni potwarzayćie *WujNT Luc* 3/14, *Matth* 24/49, 27/30, *Mar* 12/5, 13/9 (15); Podobny to Džiwiłz náłz onému Nereiulzowi Rzymfskiému, co ono pogębki wycinał, á kogo bił, záraz plácił. *SarnStat* 1267, 572, 587, 622, 1159, 1169, 1170, 1173; *SiebRozmysł* C3; *SkarKaz przedm* 3, s. 82b.; *KlonWor* 42, 74. Cf *bić kogo po czym*.

bić kogo po czym (2): a lepak go po brzuchu pęgami ij miotłami tako okrutnie bili/ aż oftáwalo na pęgach mięfo *OpecŻyw* 126v, 126v.

bić na kogo, co (4): yakom ya sbył slyachethnego mykolaya szrandzyn zapoczathkyem yego gdy namya poczał bycz *ZapWar b.r. nr 2113, 1511 nr 2099*; [owca] na plá/ y náinłse drugye bełtiye nogámi by czym twárdem będzye tapáyac bilá *GliczKsiąż* C8v; *ModrzBaz* 71v.

bić w co (24), *w kogo* (2): drudzy mu grubie mowili/ drudzy weń bili *OpecŻyw* 107; Tedy iednij po nim deptali/ drudzy palitzami ij ofłczępy w iego świętą głowę bili. *OpecŻyw* 107v, 115v, 122v,

126v, 128v; potem kyem kthori prziffobyemyall oną yefth bil wglową *LibMal* 1544/93v; *MurzNT Matth* 27/30; *RejFig* Cc6v; PAllás ná Iednorofcu/ zá tarczą fie kriye/ Dzyerzy w ręku szefelin/ á Smoká w łeb biye. *RejZwierz* 114; *BudNT Matth* 27/30; żeby z niego fuknią wielebnego zakonu z ięli/ á w gołe ciáło bili. *SkarŻyw* 75, 570; *WujNT Matth* 27/30; Dżiwuyże lię tu Mołkwie/ gdy w podełzwy biie Dłużniki fwe/ ná káždy tydzień we trzy kiie. *KlonWor* 74. Cf *Zwroty*.

bić czym (88): yako yą sbył slyachethną dorothyą zona slyachethnego marka Cucza skuczow nye gwałthem alye zayey początkyem gdy na mya byla myeczem golem *Zap War* 1511 nr 2099; Kazał z niego fzáty złupić/ Przed łobą ij miotłami bić *BierEz* D2v; A iáko ofły kijem bić. *BierEz* I, G2v, R2v; ij między oczy pięfciami bili *OpecŻyw* 115, 106, 107v, 122v, 126v [3 r.], 128v (10); *TarDuch* [C4]; Niektorzy ludzie żagawkami biją mielcza zarażone, á filną pomoc miewiaią. *FalZioł* V 77, IV 30c [2 r.]; *LibMal* 1544/93v; *BielKom* E2; *GliczKsiqż* F8; *GroicPorz* kkv; *KrowObr* 93v [2 r.]; Czáfem też nie witáiąc/ lecz kiedy mijáią/ Kijem biją/ przed nimi ktorzy nieklękáią. *RejWiz* 179, 12v, 160v; *Leop Is* 58/4; *RejZwierz* 128v; *BibRadz Num* 22/27, I 358d marg, 3. *Esdr* 4/30; *OrzRozm* H3; niektore biją bicźmi záfiewiłyzy nogámi wzgorę *BielKron* 261v; kogo by po pierwfzey godzinie náleźli wáfadz/ á kieścieniami álbo knuczym biją. *BielKron* 430, 105, 117, 119v, 251, 357; Batuo, Biyę kogo różgą. *Mqcz* 23d; Depalmo, Pogębkuyę/ policzkuyę dłonią biyę. *Mqcz* 274b; Verber, Pręt/różgá/ wić y káżda rzecz ynfa czym biyą yáko pálicą/ laską bić/ też plagá dęgá. *Mqcz* 484b, 129c, 141c; *RejPos* 144; *BielSat* M4; *RejZwierc* 189; *BielSjem* 34; *Strum* E4v; *ModrzBaz* 78v; *SkarJedn* 137; Tákimi fłowy roziádł/ ná czterzech ią powrozách rościągnać/ y fuchemi żyłami/ y świeżemi rozgámi/ bić kazał. *SkarŻyw* 151; Y potymgo bez vżalenia bić ołownemi báłalyki/ y ktemu kopytami żeláznymi táfegáć [...] kazał. *SkarŻyw* 188, 21, 46, 62, 70, 75 (27); *CzechEp* 208; *LatHar* 695, 712; *WujNT Mar* 15/19, *Luc* 22/49; *SiebRozmyśl* H2v.

W charakterystycznych połączeniach: *bić* basálykami (3), *biczem* (4), *dłonią*, *kamieniem* (2), *kieścieniem*, *kijem* (27), *knucim* (4), *kulami*, *laską* (2), *łańcuchem* (2), *mieczem* (3), *miotłą* (9), *oszczepem*, *palcatem* (2), *palicą*, *pęgami* (2), *pięścią* (5), *powrozami*, *ręką* (4), *rozgą* (11), *tr(z)ciną* (4), *żagawkami*, *żyłami*.

Przysłowia: będyefzli bił/ będa cie też pewnie bić *RejPos* 292v.

Biy zwyczay kijem/ Gdy znałz żeć winien. *RejZwierc* 238v.

Zwroty: »w czoło bić« = *bić z przodu*, *otwarcie*: Nie nálazłeś żadnego/ zá prokurácią/ Rádfzey záfwdy zá tarczą/ kędy w czoło biyą. *RejZwierc* 83v.

»w gębę (w lice, w oblicze, w twarz) bić« [szyk zmienny] (10): A wáfakoż gdy przyłzedł, żydowie w iego oblicze bili *WróbŻołt* cc; A oni mężowie co trzymáli Iezufá/ nágrawali go/ bijąc/ y záfrywłfy go/ bili ij w twarz/ y pytháli go/ mowiać *Leop Luc* 22/64; Bo znoście iefli was kto zniewala/ [...] iefli ktho was w lice biie. *BibRadz* 2. *Cor* 11/20; Os praebere, Wydác komu/ dopuścić fie w gębę bić. *Mqcz* 316d; *BudNT* 2. *Cor* 11/20; *KochPs* 5; *SkarŻyw* 126, 443; Colaphizo – W gębe biie policzkuię *Calep* 213b; *WujNT Act* 23/2.

»u pręgi, pręgierza bić« (6): Zá trzećim krzyż ná czele żelázem wypaláią. A zá káżdym rázem miotłami ie v prągi biją. *GroicPorz* kkv, b4, tv, xv; Ze fnadz y Bogá terazby znowu fáfdzili/ Pewnieby go s pyeniędzy v pręgyerzá bili. *RejWiz* 102; *SkarŻyw* 58.

»za szyję bić« [szyk zmienny] (5): Nieffczęlni żydowie wiodątz pana Iezufa fromotnie po oné drodze za lfyię go bili *OpecŻyw* 111v, 107v, 113, 114v; *Strum* R4.

»bić na śmierć«: Antonius wiodł złodzyeia przez rynek bijąc na śmierć *BielKron* 25v.

Szeregi: »bić i biczować«: Irodzy czārci popychać ich będą/ bijąc ie y biczuiąc *SkarŻyw* 121.

»drapać i bić« (2): Y gdy ią drápác y bić poczęto/ rzekła *SkarŻyw* 125, 126.

»bić i (albo, ani) karać; karać a bić« (4 : 2): *GliczKsiąż* F6v; *Mącz* 303d; *RejAp* 91; Bo kogo pan miłue/ karze/ á bije káždego fyná/ ktorego przyimuie. *BudNT Hebr* 12/6; *Calep* 813b; *SkarKaz przedm* 3.

»bić (i) łajać; łajać, (sromocić), bić« (2:2): *BielKom* E7; Bo dwoyec to bywa karanie/ y bić y łayác/ á fnadz cyęzłfse łayánye kyedy ze fromotą á hánbą bywa. *GliczKsiąż* G4; A ielli fzaleńtuo ieft od Kolery/ tákić bywa bárzo gniewliwy/ łáie/ bije *SienLek* 52v; *ModrzBaz* 77.

»bić (i) męczyć« (2): Dla częgo kápłani onęgo czártá podwiedli nań brátá Polemonowęgo okrutniká/ iż go dał bić/ męczyć/ potym żywo odrzec s łkory. *BielKron* 144v; *ArtKanc* O15.

»bić (albo) mordować« (3): Abowiem zálpi czáfem łuzká nieboraczek/ iż zamiefzka poługi iákęy/ wierci fie/ boi fie/ żal mu bárzo tego/ ázażby go zá to bić álbo mordować obaczywfy iż to nie ze złości vczynił? *RejZwierc* 80v, 80v; *CzechEp* 44.

»bić i (a) policzkować« (2): Iż kiedyby fie kto ná dobrą ławę moię targał/ kiedyby máiętność moię brał/ bił y policzkował/ miałbym wżytko to ćierpieć *CzechRozm* 227v; *SiebRozmyśl* C3.

»bić, poszykować; poszykować i bić« (1 : 1): *GroicPorz* hv; y pożykiuią nas/ y biją *SkarKaz* 82b.

»bić abo (i) prześladować; przenaśladować i bić« (2 : 1): Słudzy ięgo bili y prześladowáli go. *HistRzym* 126; *RejPos* 336; *SkarŻyw* 70.

»bić abo ranić«: iż gdyby który łzláchćic [...] śmiałby [...] gwałtem gołpodarzá álbo ięgo czeladz bić ábo ranić *SarnStat* 1169.

»bić i sieć«: Wtym on powrołkow ktore noził przy łobie/ dobywfy/ począł ią bić y sieć tak dobrze/ że ią oná pokuła ominęła *SkarŻyw* 462.

»bić, tłuc«: Vtknie fie pod nim koń/ to iuż bije/ tłucze/ iákoby to niebożátko chcącz vczynił. *RejZwierc* [78²]v.

»bić a (a(1)bo, i) zabi(ja)ć« (7): *ZapWar* 1507 nr 1980; A yeftliby nyebyl szlachczicz then czo byl abo zabyl thedi zaplacziwfi rany abo głową. y schkodi vyni, ma dacz starołczye fzeszcz dzyefzyant zlothich walalkich. *MetrKor* 40/822; Ktoby bił człowieká á zábił go/ śmiercią niechay vmrze. *Leop Lev* 24/17; *BielKron* 9v, 458; *CzechRozm* 231v; *ModrzBaz* 63v.

»ani (nie) bić, ani (nie) (za)dać rany« [formuła prawnicza] (12): Iakom ya nyeprzyszethl do do domv [!] slychatnego (Iurka) Martini Sussel [...] anym go był vygnavszy anym – – mv zadal rany krvavey wyerch glovy *ZapWar* 1520 nr 2251, 1538 nr 2577, 2578, 1539 nr 2594, 1540 nr 2497, 1544 nr 2571 (12).

W przen (17) : A thákze y kolerá by fie zápaliłá/ Pewnieby fie wádzilá álbo bárzo biłá. *RejWiz* 117v.

bić kogo, co (8): ano go łama nędza bye *RejJóz* L5; *LubPs* R6v; Náuká Kriřtufowá biie fercá wiernych *BibRadz* I 358d marg; *RejPos* 202v, 336; Závždy Tyránná niespráwiedliwego/ Sámá złość

bije z dekretu Páńfkyego. *RejZwierc* 211v; *CzechEp* 94; Plecza/ co złotem/ karmisz się y żyjesz/ A prze ieden zylk/ wielem trofk myśl bijesz *GrabowSet* V3. Cf *bić kogo czym*.

bić na kogo (2): *SkarŻyw* 347; Biią ná cie telknicę/ iam nieporuszony. *GosłCast* 16.

bić kogo czym (2): Iż będą mogli bić ziemię rozlicznymi plagami. *RejAp* 91; *SkarKaz* 123b.

Zwroty: »w brew bić« = *niedogadzać*: mam tę nadzieię o ich łtáteczności/ iż będą woleć przy prawdzie przeštác/ chociaż im nieco w brew bije/ niż to przyjmowác/ co im w. m. (chcąc się przylubić) chytrze dáiesz. *GórnDworz* X5.

»bić w gębę«: Azalż tho nie frogie práwo ná łgarzá/ [...] iż go bije on wirłyk w gębę *RejZwierc* 96.

»bić w pięty«: Bo ten brnie próftym brodem/ niechce ná wykřety/ Ktore nam/ fwiátu k woli/ z inąd biją w pięty. *RejZwierc* 56v.

»za szyję bić« (2): *GliczKsiąż* M7v; á ielżce mam takie nieprzyaćiele/ ktorzy mię popychaia y zá lżyję pokulami rozmáitemi biją. *SkarKaz* 123b.

Szeregi: »bić, lżyć«: Bo co się ksiąg dotyczy/ prawdá to iż ony łamy przez się łá niemá twarzą/ nikogo nie biją/ áni lżą *CzechEp* 94.

»bić a policzkowác«: Ale ách nieftotyłż moy miły [...] łwiecie/ iż áni tego łwiádectwá/ áni tych wywodow o tey prawdzye łłufżnie okazác nie chcełż/ iedno ták gwałtem bijesz á policzkuielełż Pána łwoiego/ y łwiętą prawdę iego *RejPos* 336.

»bić a tłumić«: ábyś bił á tłumil vporne myłli á požádlivości w łercu łwoim/ rozmyłłem łwoim *RejPos* 202v.

2. Nacierác zbrojnie, walczyć wręcz, zabijać, pokonywác; caedere Mącz, Cn; dimicare, fodere Mącz; percutere Cn (218): KIedy ludzi poráził/ gonic ich nie kazał/ Mowiác/ nie Rycerłka rzecz/ bić ktoby wciekał. *RejZwierc* 40v, 10 [2 r.], 77; *BibRadz* 3.Esdr 4/8 [2 r.]; Widząc Węgrzy wielki rofterk miedzy imi/ łzli wielką mocą palác/ biorác/ bijác/ gubiác/ do kráin Włóskich *BielKron* 173, 226; Dimico, Szermuyę/ biyę/ potykam się s kim. *Mącz* 220c, 99c; *RejZwierc* 242v; iż gdy nieprzyaćielá w koło ogárnielełż/ wiele łżkody wczyni w twoim wołku/ bo káżdy nieprzyaćiel widząc/ iż nie może wyść/ biye poki może sítać *BielSpr* 31v; *BudBib* Ez 21/27; Możeli wierny bes broniey ná woynę iechác z drugimi/ y nikogo nie bić gdyby oni bili. *CzechRozm* **2, 253 [2 r.], **6; *PaprPan* Aa2v; ále Boże nie day/ ábych ia kogo innego zá Pána y obrońcę mego znác miał/ [...] ty dáiesz/ ty bierzesz/ ty bijesz/ ty ożywiałż. *SkarŻyw* 36; Roch ma tę wolność/ y nádáne práwo/ Przodkiem y zádkiem/ w lewo bić/ y w práwo. *KochSz* A3; *BielSjem* 20 [2 r.]; *GórnRozm* Cv; *ZawJeft* 13; *SzarzRyt* A; *KmitaSpit* B3v; Oto żywot mátki twej/ twoiego żywotá Początek: Biy/ iefli cię nie hámuie cnotá. *KlonWor* 65.

bić kogo (153): uynydzye gwyazda z yacob y powłtanye czlouyek z yfrael y bądzye był kłyżąta moab *PatKaz* III 126; *FalZioł* IV 29c; *BielŻyw* 84; *LibLeg* 10/70v, 11/27; óstatek Rufi łamiz Połowczy [...] pobili iedne dla koni, á piełże dla łzat/ iedne bijác, drugie topiác *MiechGlab* 3; *LubPs* hh3v, hh4; *RejWiz* 172v; Y bił ie Dáwid od wieczorá do wieczorá drugiego dnia/ y nieułsedł łnich żaden *Leop* 1.Reg 30/17, 2.Reg 5/25; *RejFig* Aa3; Wpadł do wołká bił łrodze/ kogo mogł y łwego *RejZwierc* 13v; przeczże by łercá wam dołtác nie miało. Bo/ iefli my cochmy ie boimy się bili/ Wierzcie mi oni więcey łobie myłł łkázili. *RejZwierc* 38, 26v, 32v [2 r.], 40v, 117; Tedy się rułżył lud á mordowáli Moábity/ ták iż tył podác mułieli/ y tákże ie bili y porázili. *BibRadz* 2.Reg 3/24; Łatyny łtrách

ogárnał/ poczęli wciekác/ á Rzymiánie ie gonili bijác. *BielKron* 120; cífnęli fie Niemcy do łodzi/ áno ie ftyłu bito drudzy tonęli. *BielKron* 312v, 43, 43v, 49v, 57v, 63v (46); *Mqcz* 210d; *RejAp* 18v, 27; *RejPos* 16, 56, 285; A potym do Kończyrzow/ tyłem bić ty chłopy/ Vyźrzyfz s koni polecą/ iák od wiátru fnopty. *BielSat* L3v; Iz wy okrutni poháncy ftroucie fie ná nas z rozmáitemi przypráwami fwoiemi/ ále my was bić będziemy w imię Páná náłzego. *RejZwierc* 265v, 46v, 125, 163v, 264v [2 r.]; *BielSpr* c, 24, 51v, 72v; *BudBib* 1.Reg 7/11, 2.Reg 13/28; *CzechRozm* 235v, 240v, 253 [2 r.], **2, **6; Iák Bálduin on fropi rad bił Krześciány/ Ták też náłzy chętlíwie biyáią pogány. *PaprPan* Aa2, ktv, B4, E3v, G4v, O2 (14); Bá radzmy też o wojnie/ nie wízytko fię brońmy: Rádzmy/ iáko kogo bić: lepiej niż go czekác. *KochOdpr* D3, D2; *KochPs* 25, 29, 66, 162; *SkarŻyw* 559; Przewłoká w woyfku fzkodzi/ czáfem zwyciężeni/ Zwyciężcow fwoich biją/ zwłáfczázá przymnożeni. *StryjKron* 633, 135, 230, 355, 390 [2 r.], 527 (12); *CzechEp* 28 marg, 51 [2 r.]; *KochFr* 7; *KochSz* B3 [2 r.]; *BielSjem* 20, 26; Bił Tátáry w Podolu/ y Turki waleczné: W Mołkwi znáki zoftáwił fwégo męftwá wieczné. *KochTarn* 74; Biłem zá cię pogány, rázámi wielkimi, á tyś mię záś zráníwízy, powiešil miedzy złemi. *ArtKanc* E14v; *KochProp* 9; *ActReg* 57; *GórnTroas* 47, 53, 59; Chwalićbym cię Pánie mogł/ poki chybia fzyie Oná/ co iedną kołá/ chude z pány bije. *GrabowSet* B4v, E3v; *KochFrag* 43, 44; *KołakCath* A4; *WujNT Apoc* 19/15; *KmitaSpit* C2v; *SkarKaz* 313b; *VotSzl* E3; *SkarKazSej* 672a, 685a, 689b. Cf *bić kogo po czym*.

bić kogo po czym: Częgo mi w tym orfzaku fą tego fwiádkowie/ Bo z wámi wépoł męźnie bili ich po głowie. *PaprPan* V2v.

bić czym (12): *BielŻyw* 84; przetho im przyfzło fnádnie roháthynámi Turki iezne bić *BielKron* 247, 314v; *CzechRozm* 235v; Wízytcy ktorzi mieczem biją/ od mieczá zginą [*bibl Matth* 26/22] *ModrzBaz* 78v; Kto prędkí do zawodu/ kto ołzczepem bije/ Abo z łuku tęgiego kto ftrzałámi fzyie. *ModrzBaz* 118; *ArtKanc* E14; *GrabowSet* B4v; Y w bitwie nim przeftzáfzyfz tym Mádiánity Bił fortélem Gedeon: tym też pogróm y ty *WyprPl* C2; *WujNT Apoc* 19/15. Cf *Zwroty*.

Fraza: »bij kto może«: Ale gdy fie kto broní/ tego biy kto może *RejZwierc* 40v.

Zwroty: »bić jako (nieme) bydło, owce« [*szyk zmienny*] (2:1): gonili nieprzyiációły fwe bijác po lefiach iáko nieme bydło *BielKron* 365, 384; Dla ciebie mordy ćierpiem/ á twoie niewinné Sługi równie ták biją/ iáko owce inné. *KochPs* 66.

»pachmie bić« = *prawdopodobnie*: *bić sztychem*: Fodere stimulus, Pachmie bić. *Mqcz* 132c.

»bić sam a sam« = *pojedynkować się*: CI ná trunek to mi wierz wyborni męźowie/ Prędzey cie pić niżli bić fám á fám wyzowie *PaprPan* H3.

»sztychem bić« (2): gdy złámie drzewce w potkániu wnet fie do fzáble rzući/ á zá tarczázá czyni/ zá frototę tho fobie pierwey mieli fzytychem bić/ iedno fieczonym obyczáiem *BielSpr* 51; *BielSjem* 26.

Szeregi: »bić i gromić; gromić i bić« (1:1): Męźnie nieprzyiációły bił y frodze gromił. *PaprPan* Dd2; *SkarŻyw* 559.

»bić, (a, i) mordować; mordować, bić« (8:1): Thák iz pothym. Pan rofkázował Moizéfzowi/ áby kazał być á mordować bálwochwálce y wyftępniki ony *RejAp* 27, 18v; *RejPos* 56, 285; *RejZwierc* 46v, 264v; *CzechRozm* 240v; *KochSz* B4v; *SkarKazSej* 672a.

»bić, siec; siec, bić« (10:2): wtkoczyli Hifzpani do nich ná ich nawę/ fiekli ie/ bili/ y miotáli do wody *BielKron* 460, 398v; *Mącz* 29d; *PaprpAn* B4; Ták ono więkźze woýłko do gruntu zgromili/ A drugich bijąc/ fiekąc w ciemnościách gonili *StryjKron* 632, 135, 230, 527, 632, 757, 772; *KmitaSpit* Cv.

»bij(cie) (bij) (a) zabij(cie)« (3): *BielKron* 319v; *BudBib* 2.Reg 13/28; A Polacy gwałtownie wytchnąc im niedáli/ Lecz łpołnie biy/ biy zábiy/ á nieżyw wołáli *StryjKron* 230.

W przen (18) :

bić kogo, co (5): *RejZwierz* 4v; niewidzieli niezczczęśni ífz ie złość ich á fłufzna zá nie kazń Páńfka biła *SkarŻyw* 492; *NiemObr* 65, 165; Dawno moc niepobożnych łam Pan bije z niebá *ZawJeft* 14.

bić na kogo, co (11): *GrzegŚm* 28; Włzyfcy Sektarze y Kácerze ná tego Antykryftá závűze bili/ ále nie niewygráli *WujJud* 8, 33v; *SkarJedn* A3; ták ią pokim tu zwámi/ dobrze mi fię dzieie: łkoro fię ftađ wychylę/ świeckie trudności y zábawy ná mię b[i]jją. *SkarŻyw* 334, 81, 90, 358, 560; *ReszHoz* 138; Tacyć łą haeretykowie/ íz [...] ná pokoy kościołá [...] bić nie przeštawáią. *WujNT* 836.

bić czym (3): *CzechRozm* 255; A co wiefťza/ bije tego Antychriřtá pan Chriřtus duchem vřt twoich/ przez prawdziwe przepowiedanie Ewánieliey świętey *NiemObr* 65, 165.

Przen (4) :

a) Sprzeciwiać się, przeczyć (3) :

bić przeciwko komu: częgo nas porządna wiárá nie vczy. A przetoż fie z nią nie zgadza: ále przeciwko niey bije. *CzechRozm* 263v.

Zwrot: »bić w łeb [komu]« (2): To tám piłmo biye w łeb temu przełożenířtwu Pyotrowemu. *KromRozm III* M6v, I5v.

b) Przewyższać (1) : Coż czyniřz buyny fokole/ Dawnoř bił miřtrzá ná łzkole *RejZwierc* [233].

a. O ptakach [na co] (3) : Zátim poczęli látác nietoperze tak wieley [!] iáko gołębie/ v kthorych zęby były iáko v człowieká/ a lataiąc bili ná twarz ludzką *HistAl* H7; Owłzem iák łężna Sowá do kątow fie kryie/ Ná ktorą káždy ptałzek/ gdzie iey zářrzy/ bije. *HistLan* F4; *SkarŻyw* 334.

3. Zabijać (zwierzynę), zarzynać; polować; tępić; mactare *Mącz*, *Cn*; *caedere* *Cn* (33) : A gdy iuż nie miał czym żyw być Iął fie owiec iteż koz bić *BierEz* I3v.

bić co (28): Bo iednoř mię tám pořtawił/ Będzieřz inych źiąb dofyc bił. *BierEz* L3v, N4; *FalZioł* V 62; *RejRozpr* B4 [2 r.]; Rzeźnicy áby wrzedliwego álbo łkłotego/ y ktorymkolwiek innym obyczáiem niezdrowego byđłá niebili *GroicPorz* f4v; *Leop Ex* 8/26; *RejFig* Cc7v; Izali iem będą bić woły y owce íz by ich dořtáthek mieć mogli? *BibRadz Num* 11/22; *BielKron* 148, 381v, 435; V ktorých zá nąwiefťzą [!] chwálę bywa poczitano myśliřtwo y yezdectwo álbo v ktorých pierwřzą wziętořc ma ten ktory zwierz śmieie biye *Mącz* 495d; Thu rozumiey íźci tám řadnych wołow ani řadnych ptakow prze cię być [lege: bić] áni gotowác nie będą *RejPos* 240v; *BiałKat* 353v; Bo bijemyć teź y węźá/ y wilká/ y plá wćiekłego/ ále s potrzeby á nie z gniewu/ áby to po tym komu inřzemu nie zálřkodziło. *RejZwierc* 77, 6; *CzechRozm* 24; Bo fie řtał ták nikczemnym iuż dał pokoy boiu/ Tylko Muchy bił liedzac łkromnie ná pokoiu. *PaprpAn* Gg4; *StryjKron* 677; A ráczéy źwierz leřny bijeřz/ Niź táncuieřz *KochSob* 63; *Calep* 444a; *SarnStat* 670; *KmitaSpit* B3v. Cf *Fraza*, *Zwroty*.

Fraza: »jakoby wszy bił«: który po trzydzieści czerwonych złotych na izańc w warcaby grąc niechciał/ powiedaiąc á co to iest/ wżák/ po ták mále grác/ iákoby wży bił *GórnDworz P4v*.

Zwroty: »bić (na) ofiarę, ku ofierowaniu« [*szuk zmienny*] (5): I gdy wślytkie rzeczy będzie offiarował przed Pánem/ zábije báránka kędy więc biją offiarę zupełną/ to iest na miejscu świętym. *Leop Lev 14/13*; *Immolo [...]* Ofiaruyę/ ná ofiarę biyę. *Mącz 229b, 203a*; *SarnUzn D3*; *WujNT Iac 5/5*.

»bić na rzeź« (2): *LibMal 1543/67v*; *Macto, Biyę ná rzeź. Mącz 203a*.

Szereg: »rzezać, bić, tłuc«: Ten potym z oną wielką rádością rzezał/ bił/ tłukł ony kozy/ ony bárány/ ony cielętá *RejZwierc 6*.

4. *Uderzać; pulsare Mącz, Cn; applodere, compulsare Mącz (148)*: Wiátry przeciwné mamy/ wełny biją/ máłzty lómią *OrzQuin A3v*; *SkarŻyw 553*; *StryjKron 72*; *KochEpit A2v*; *KochPhaen 11*.

bić co (15): Dziewiątego dnia kamien[ié] tak to tzo bylo w budowaniu iako ijnńié ij wślytki op[o]ki będą na części zlupány/ a jedna drugą bijątz rozlupi ij przywiedzie ku zśfczpaniu. *OpecŻyw. 193v*; *CzechRozm 31v*. *Cf* »wełnę bić«, »ziemię bić«.

bić na co (3): a drugie trzy tyfiące zrzádził/ aby bili na mury tarany/ a żelaznemi przyprawami rozrzućili. *HistAl D3*; A gdy go ćielefney požádlivosti ognie paliły/ y márnosci świeckie/ iáko byftrych rzek wáły nań biły/ zdobywał fię ná ten duchowny ráunek *LatHar +3*; *WujNT Mar 4/37*.

bić o co (2): *Compulso, Bić o co/ Brzękác. Mącz 287b. Cf* »bić głowę o ścianę«.

bić w co (44): *March¹ A3v*; *SienLek 24*; *CzechRozm 168v, 169*; Márfzałkowie lafkámi w ziemię co raz biiąc/ Pośtuchayćie/ pánowie/ Vkálegon mowi. *KochOdpr C2*; *KochPs 69*; *KochMuza 26*; *ReszList 142*; Piafek z wodą fye miéłza: a w poboczné láwy Bije fzturm niebefieczny *KochPam 85*; *PudlFr 51*; Bo mowiąc/ roftrząfaiąc/ wyłufczaiąc/ prawdá fię naydzie/ iáko w krzemień bijąc/ ogień wychodzi. *GórnRozm F4. Cf Zwroty*.

bić czym (43): *March¹ A3v*; *KrowObr 100v*; *BibRadz Is 41/7*; *BielKron 45v*; *Mącz 285c*; *SienLek 24*; *BudBib Ex 7/17*; Azáfz był Chriftus włafnie oną opoką/ którą Moyżelz lafką bił/ á zá vderzenim iego wodá z niey wypłynęła *CzechRozm 31v*; *KochOdpr C2v*; *KochMuza 26*; *SzarzRyt D3. Cf Zwroty*.

Zwroty: »w bęben, na bębnie bić« [*szuk zmienny*] = *bębnić; tympanizare Mącz, Calep (17)*: *LubPs ff4v*; Potym gdy poczęto bić w bębny y w trąby woienne/ Alexander na nię nawałnością vderzył *HistAl F4*; *RejWiz 74v*; Zácznicie pieśń biiąc ná bębnie przy wdźieczney hárfie y przy fkrzypicách. *BudBib Ps 81/3, Ps 68/26*; *BielKron 20v, 31, 328v, 329*; *Mącz 471a*; *RejZwierc 83v*; W Zamku grom z dział/ s hakownic ielzcie więcey frogi Tám k bitwie w bębny biyą/ tám trąbią ná trwogi. *StryjWjaz C3v*; *KochPs 122*; *CzechEp 191*; *KochEpit A2*; *Calep 1096b*; *KmitaSpit B4v*.

»bić w cymbały« = *grać*: Więc mu biyą w cymbały/ á gráią w orgány *RejZwierz 106*.

»czołem bić« [*szuk zmienny*] = *oddawać cześć przez pokłon, kłaniać się; adorare, apronare Calep (26)*: *RejRozpr I2*; *LibLeg 11/164v*; Kárbarz Sztýgár y wáznicy/ Wízytko fpráwni vrzędnicy/ Biycie czołem wślytkim fpołu *BielKom A3v, F4*; A ták ia tym przykádem będę Biłkupá Przymyłkiego/ zá Biłkupá miał/ y Iurisdycyey iego czołem bić będę. *OrzList f3*; *RejZwierz 51v*; *BielKron 174v, 435 [2 r.]*; *KwiatKsiąż N2*; *Mącz 281d, 366a, 431d*; Száblá oltra przy boku/ to pan: tá rozftrzygnie/ Kto

komu czołem bic ma. *KochOdpr* Cv; *KochPs* 25, 94, 132, 145; A Krzyżak czołem bije Polkiemu królowi. *KochProp* 11; *Paprup* C2; *Calep* 27a, 84b; *WujNT* 754; *GosłCast* 53, 65. Cf *Szereg*.

»bić dłonią w dłoń« = zaznaczyć dokonanie transakcji handlowej przez uderzenie dłonią w dłoń partnera: Mafz z dalekich ftron kupce y ziemiány/ Przedaway kupuy/ hándluy/ biy dłonią w dłoń/ Zylk sobie vgoń. *KlonFlis* H2.

»dłonią w dłoń, ręką w rękę bić« [szyk zmienny] = klaskać na znak radości lub załamywać ręce na znak cierpienia (3): Ty tedy fynu człowieczy prorokuy/ a biy ręką w ręką *Leop Ez* 21/14; *Popysmus*, *Trzask*/ klask/ gdy kto dłonią w dłoń biye. *Mącz* 312b, 306a.

»bić we drzwi« = stukać (2): á fami po Smyntarzu z ludzmi chodzićie/ trzykroć w koło/ Woda z ifopem vtzarówanym kropiąc [...] y bijąc kijem we drzwi kościelne po trzykroć *KrowObr* 100v; *BudBib Iudic* 19/23.

»bić w(e) (d)zwon(y)« [szyk zmienny] = dzwonić (4): *RejPs* 220; *RejKup* 13v; Odzwierny ma brzękąc w Zwonek/ y w Zwon bić *KrowObr* 119v; *RejPos* 81.

»bić głowę o ścianę«: á biyąc głowę o fciánę mowiá: Pánie Boże cóś ná mię dopuścić raczył *HistRzym* 37.

»w oczy bić«: Ná wielbładziech iefzdzą zamykaiąc fie w klatkách drzewiánych dla pialku/ ktory im w oczy by mgła biie. *BielKron* 263v.

»bić (w) piersi« = uderzać się w piersi na znak skruchy (11): *OpecŻyw* 151v; alé bił wpiérsi fwoie/ rzeknąc/ Bożé Bądź miłościw mnie grzélzne^{mv} *MurzNT Luc* 18/13; *BielKron* 45v; *RejPos* 199v, 201v, 202, 202v; *KuczbKat* 420; *BudNT Luc* 18/13, 23/48; *SkarŻyw* 224.

»bić rogami« (2): *FalZioł* IV 2d; abo iako drudzy zową śiekierę/ okfzá/ a gdy barán biie rogami mowią trykłzá *MurzOrt* B3.

»bić skrzydły« [szyk zmienny] = trzepotać (2): Kury fie iey fprzećiwiály/ Skrzydły biły/ nołmi kłwály *BierEz* I, K4v.

»bić w struny« [szyk zmienny] = grać (8): *Mącz* 203d, 285c; *KlonŻal* B2v; *KochPieś* 25, 49; *OstrEpit* A2; *SkorWinsz* A2; Y zdumiewa fie Helikon vczony/ Gdy Liliáną ręką biiefz w ftrony. *SzarzRyt* D3.

»wełnę bić« = gręplować, czochrać: Carminarius, Ten który wełnę biyę [!] álbo czechrze. *Mącz* 39a.

»ziemię bić« (2): A widamy tho y ná máłych dzieciach/ kiedy fie powáli álbo fie ocz rozgniewa/ tedy fie będzie miotáło/ będzie ziemię biło *RejZwierc* 76, 76.

Szereg: »czołem bić a kłaniać się; kłaniać się, bić czołem« (1 : 1): *Mącz* 366a; y do tego wfzytki poddáne wiodł/ áby znim Chryftufowi czołem bili/ á kłaniáli fie Bogu w Troycy iedynemu *SkarŻyw* 397.

W przén (9) : á me ferce z fkóry Wał okrutny rozbiia/ mężnie biiąc z góry. *GosłCast* 48.

bić na kogo: A gdy iuż ciáło znácznie flábieć [...] pocznie á wály y gromy rozlicznych pokus/ zawifnych y okrutnych czártow ná mię frodze zewfząd bić poczną/ pomyl fzyki *LatHar* 641.

bić czym: A iże raz po raz powtarza/ to czyni przez pochyby/ áby tym młotem raz w raz bijęcy tę twárdą fkálę fercá náłzego rozráził. *SarnUzn* D4.

Zwroty: »w jeden cel bić«: ále wfzyfcy przedfię w ieden cel przedfię bią *KochOdpr* D3.

»w jedną strunę bić«: Nie Bog iáki przedtym z lámego siebie będący/ z siebie wízytko máiący: [...] iáko błądząc X. K. częłto powtarzáiąc w tę iedną łtrunę bije *CzechEp* 291.

»bić na to« = *wskazywać, podkreślać*: Począł ow dopiero/ tym więczey bić ná tho/ y łpor dierzec *GórnDworz* T5.

»bić wiatr« = *pracować na próżno* (2): A przetoż ia thák bieżę nie iáko na nie pewną/ thák łzermuię nie iáko wiátr biiąc. *BibRadz* 1.Cor 9/26 [*idem*] *WujNT* 1.Cor 9/26.

»bić by we zwony« = *szeroko rozgłaszać*: Bo głołne oba Zákony Biyą otym/ by we Zwony *RejKup* z2.

a. O zegarze; sonare Mącz, Cn (10) :

Fraza: »zegar bije« [szyk zmienny] (9): Zegar od pirwłzey godziny do 24. tyle razow bije. *KłosAlg* D2, D2v; *KromRozm II* a3; *RejFig* Bb6v [2 r.]; Quotam sonnit horam, Yáko wiele zegar bił. *Mącz* 344c, 158a; *LatHar* 54, 741.

W przen (1) :

Fraza: »zegar bije«: Słyłz/ mam ia zégar w miéłzku/ który póki biie/ Póty też y gołpodarz/ co go nołi/ piie. *KochFr* 89.

b. O piorunie; fulminare Murm, BartBydg, Mącz (11) :

Fraza: »piorun bije« (7): Fulminat. der dunnerfchlecht. Pyorun byie. *Murm* 16; *BartBydg* 221b; *RejRozm* 406; Poydę przedłye yákoby nyebacząc/ ábych guzu nyedołtał/ Bo zá takim gromem rad pyorun biye. *KromRozm I* A3; *RejZwierz* 131; Fulminat, Trzáska/ Grzmi/ Piorun biye *Mącz* 139a; *ZawJeft* 10.

Zwroty: »bić gromem« [szyk zmienny] (2): *Mącz* 139a; TRzáłni/ Pánie/ piórunem/ y biy zgóry grómem *PudłFr* 26.

»bić piorunem« (2): *Calag* 134b; Biy piorunem/ pułzczay łwé nieuchronné łtrzały *KochPs* 209.

W przen: [*LatHar* 641 cf część ogólna *W przen*].

c. O gradzie (2) :

Fraza: »bije grad«: Sluchay iáko bije w łciány Z gwałtownym dżdżem grad zmiéłzány *KochPieł* 84.

Zwrot: »gradem bić«: Grandino, [...] Gradem bić. *Mącz* 148c.

d. O sercu; pulsować, uderzać rytmicznie, tętnić; micare, palpitate Cn (9) :

Frazy: »puls, skronie, żyła bije« (8): Komuciem barzo á gęłto żyła bije/ tam krew á kolera panuie. *FalZioł* V 12v, V 12v [2 r.]; *SienLek* 23v, 24v, 33; Wierę wam łłábo puls bije/ Znác że wam wátrobá gnije. *RejZwierz* 235v; mázác/ témiż wódkámi y łkróni ielłi biją. *Oczko* 31.

»serce bije«: W tym ielłi ferce bije/ á bárzo łye rozgrzało/ téż ie ták námázác *Oczko* 31.

e. O zbożu; młócić (4) : Pánie nie plenne zbożyłko/ Bo siłne było złożyłko/ Trzebác dzifia ná korzec bić/ Niżli go przydzie námierzyć. *RejZwierz* 235v.

5. Wbijać, umacniać; pangere Cn (17) :

bić co (12): *March*¹ A3v; *March*³ V2; Gdy biją fundámenty gdy wieże łtáwiáią/ Przyłięgłiby iż wiecznie tu pánowác máią. *RejWiz* 87, 84; ieno przed Vpułtem/ nie biy żadnych Pałów/ ábowiém po Pałoch które bywáią [!] bithé w Vpułtách/ rády łye łtáwy rwą. *Strum* M4v, H2v, K, L2, L3, L3v. Cf *bić co* czym.

bić co czym (2): A łam chłop iáko łtándar/ co im pale biyą/ A iáko go náchyliłz/ to go wzyfycy myią. *RejZwierz* 88v; *Strum* K2v.

bić na co (5): iuz niecnotliwe ná łtronę odłóżywfzy/ ktore wiełzą/ ćwiertuią/ w kołá wpletáią/ ná pale biją *RejZwierz* 151v. *Cf Zwrot*.

bić pod co (2): *RejWiz* 84; biyże pod óny Przécieśi y Policzki/ Szpóntpale/ zową to po łtároświecku Lemiełze *Strum* L3.

bić w co (3): Kiedy ty klin biyeli wdrewno/ záfwié fye łtreż tego pewno/ być nyewypadł zdrzewá tego *March*¹ A3v [*idem*] *March*³ V2; *Strum* H2v.

Zwrot: »na tebel, na tobie bić« [*szyk zmienny*] = *bić na klin* (4): Każe mocno ná teble bić by fie nie chwiało *RejWiz* 84v; *RejZwierz* 143; *RejZwierz* 159v; *Strum* L3v.

6. *Kopać* (o koniu) (6) : *Murm* 38; *BartBydg* 21b; *Calcitrosus*, Który rad biye/ *Kopa Mącz* 31b, 31b; Biie ten koń/ y kałze *KochOdpr* D2; *Calep* 897a.

7. *Odbijać; retroquere Calep* (2) :

Przysłowie: S ószultem á łgarzem łzą fie obchodzić/ Też/ yáko gałą táko biyą/ bywa mówiono. *Mącz* 68c.

Zwrot: »w zad bić«: *Retroqueo* – wząd byę, odbyám. *Calep* 920b.

8. *Strzelać, rzucać, miotać* (8) : *BielSpr* 15; *Rochowie* frodzy z wież ná wołfko biyą/ *Káplani* z łukow bez przelátanku łzyiá. *KochSz* B3.

bić czym (2): drudzy z murow bili kámieñmi y łtrzelbą *BielKron* 315; *BielSpr* 4v.

Zwroty: »z dział bić« (2): *Mącz* 484b; Z dział też w dwa rzędy w rynku bito ná przemiány *StryjWjaz* C3v.

»z łukow bić«: Ale *Grekwie* z łukow i z proc przedsię bili. *KochMon* 21.

»bić z proc(e)« [*szyk zmienny*] (2): *Nofili* łuk/ bili z proce y práwicą y lewicą/ (łtrzeláli) też łtrzałámi z łuku *BudBib* 1.*Par* 12/2; *KochMon* 21.

9. *Prasować, odciskać, wytłaczać* (28) : y niechay ma *Probiérze*/ y fwoie *Myńcarze*/ którzy bić będą *SarnStat* 340.

Zwroty: »bić księgi« [*szyk zmienny*] = *drukować; imprimere Cn* (2): o ktorym biją księgi/ y piłzą liłty o nim/ iáko o złoczyncy iáwnym *OrzList* h4v; *IDąc* mimo librárią/ Kędy mądré xięgi biia/ *Lubimir* miedzy tytuły *Przeczytał/ bitwá* v *Huły*. *KochFr* 116.

»monetę, myńcę, pieniądze bić« [*szyk zmienny*] = *cudere, ferire, flare, notare, percutere, signare [semper cum obiecto] Cn* (24): że minnyce niedostatek prze to, iż *WKM* nie bijesz pieniędzy swych. *Diar* 24; *Myńcę* bić kazał. *BielKron* 305v, 26; *cudere nummos vel argentum, Monetę* bić. *Mącz* 70d; *Ferire monetam, Monetę* bić. *Mącz* 121c; *Conflare pecuniam, Pieniądze* bić. Też *zbierać/ zgromádzáć fumnę*. *Mącz* 130d; *Ex auro denarium signare, Z złotá [!] myńce* bić. *Mącz* 392a, 392a; *GórnDworz* P3v; *Nád* to dopułzczám ci ábyś monetę z włáfnym znákem dał bić. *BudBib* 1.*Mach* 15/6; *PaprUp* I3v; *SarnStat* 405 [2 r.], 406, 408, 409 [4 r.], 886 [2 r.] (13).

»olej bić«: Tá *napirwey* wymyflilá zonom przáść kádyzel y płotno tkác/ oley bić *BielKron* 23.

10. *Wydobywać się, występować nagle, wytryskiwać; odbijać się; eiacularare Cn (17)* : w gáiu zás fołnowym Zdróy možny bije *KochJez* B3; Rułzył fię w pole Hetman AS mężny rzeczony [...] Pod nim Cap łżeściorogi/ y od iego łzyie/ Dáleko vpátrzony/ kruk mu czarny biie. *KmitaSpit* B.

Fraza: »pot [przez kogo] bije« (3): Góré mi twarz przed włytydem/ á pot przez mię biie *KochFr* 45, 80; A prze wielkość wćifku/ krwáwy przezeń pot bił. *LatHar* 520.

a. *O świetle (4)* : Nápátrzyć fię niemogą: á ono to z łzyie Słońcu rowny: to z łkrzydeł biały promień biie. *WitosłLut* A4; *SzarzRyt* B3v.

Frazy: »blask bije«: Z gołębiem nasliczniefzym/ od którego łzyie Málowánéy/ to śrzebrny/ to złoty bláfk bije. *KochPs* 97.

»łuna bije«: gdy luná bije ná wśze łthrony od nadobney łklenice *RejZwierc* [121]v.

b. *O głosie; dosięgać, wpadać, wzbijać się (8)* :

Zwroty: »bić w nosy«: DZwońże miły Zygmuncie/tymi trzemi głófy/ A niech twoy ohromny brzęk/ biye ludzyom w nofy. *RejZwierz* 105.

»bić w uszy, do uszu« [szyk zmienny] (5): ále bądź pilen łłow Páńłkich/ ktore głóšno biją do wśzu twoich *RejPos* 156, 196, 296v; Bo nowiny niełłycháné/ Biią w wśzy mé łtrofkáné. *GosłCast* 21, 75.

W przeni (2) :

Zwrot: »w niebo, w obłoki bić« (2): Alexánder łwych wiekow/ dziwna to rzecz byłá/ Ze iego moc y łlawá y w obłoki biłá. *RejZwierz* 41v; *PudłDydo* B2.

11. *Wskazywać, biec prosto (2)* : Y kiedy obaczyłz że łznurek równo bije/ od dziurki do dziurki/ y zákrywa Rézę/ o tym wiédz/ że iuż pewna wagá *Strum* C9; Cnotá mój kómpás/ który nie wpółnocy/ Ale w pół zbytków bije *KochPieś* 49.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (29)* : ii Zaś dwoie (mowię krotkie) wymáwiáimy iako gdy mowięm kii/ lii/ bii *MurzOrt* B2, Bv, B2v; *Mącz* 29d, 121c, 130b [2 r.], 164a, 236a (13); *Calag* 419a; *Calep* 147a, 215a, 413b, 423b, 499b (11); *JanNKar* E4v [2 r.].

Synonimy: **1.** *biczować, chlastać, chlustać, chłostać, chłościć, chwostać, pogębkować, policzkować, poszyjkować, siec, tłuc, uderzać*; **2.** *gromić, mordować, siec, tłumić, walczyć, zabijać*; **3.** *rzezać, tłuc, zabijać, polować*; **4.** *ćwiczyć, poruszać, trącać, uderzać*; **b.** *grzmieć, trzaskać*; **e.** *młocić*; **6.** *kopać*; **8.** *miotać, rzucać, strzelać*; **9.** *kować, odciskać, prasować, wytłaczać*.

Formacje pochodne: *dobić, nabić, obbić, obić, odbić, pobić, podbić, przebić, przybić, rozbić, ubić, wbić, wybić, zabić, zbić; bijać, dobijać, dopobijać, nabijać, naprzybijać, nazabijać, obijać, odbijać, pobijać, podbijać, poprzebijać, poprzybijać, porozbijać, powbijać, powybijać, pozabijać, pozabijać się, przebijać, przybijać, rozbijać, sprzebijać, sprzybijać, ubijać, wbijać, wybijać, wyzabijać, wzbijać, zabijać, zbijać, zobijać, zodbijać; porozbiwać, rozbiwać*.

Cf **BICIE, BIJĄCY, BIT**